

Československo a země jižní a jihovýchodní Asie v letech 1945–1989

Zkrácená verze vědeckého projektu MZV RM 08/02/08

Periodizace

Vztahy Československa k zemím jižní a jihovýchodní Asie je ve sledovaném období možno rozčlenit zhruba do těchto navzájem se překrývajících období:

1. 1945–1947

V okamžicích po 2. světové válce se zdá, že se československé působení v regionu vrátí do starých kolejí – v Indii bude působit komunita československých odborníků v Batanágaru a Batapuru a do Afghánistánu a Malajska budou dál vyvážet své výrobky Škodovy závody. Tedy že Československo zůstane v roli vlivné obchodní mocnosti s živým zájmem – ovšem hlavně hospodářským – o rozvojové země v této oblasti. Zatímco v Československu vládne koalice stran Národní fronty, Indie, Pákistán a Barma získávají nezávislost a komunisté z řad bývalého protijaponského odboje v Malajsku (MCP) a na Filipínách (Hukbalahap) odzbrojují.

2. 1948–1954

Záhy přichází zlom, který dosavadní uspořádání uvrhne do chaosu. Není to jen sovětizace zemí východní Evropy (československý únor 1948), ale jsou to i důsledky Ždanovovy doktríny v zemích třetího světa. Komunistická strana Indie organizuje ozbrojená povstání v Telanganě a Tebhaze, proti francouzskému pokusu o obnovu indočínské kolonie bojují vietnamští komunisté, filipínští Hukové vyhlásují válku místní vládě, začíná *Malayan Emergency*, indonéští komunisté revoltují v Madiunu, vláda v Barmě je v jednom okamžiku v hlavním městě obklíčena levicovými povstalci. Československo v oblasti začíná dvakrát za sebou od nuly. Nejdříve odcházejí do emigrace nekomunističtí pracovníci zahraniční služby a zprětřhány jsou kontakty s krajany v oblasti, jejichž spolky jsou teď nahlíženy jako "emigrantské" organizace. Ale ani komunističtí diplomaté první vlny nemají na různých ustláno – první vyslanec v Kábulu Hršel jen tak tak unikne zatažení do politických procesů a Bohuslav Kratochvíl z Dillí kvůli nim raději emigruje. Československý kontakt s lidmi v regionu představuje hrstka v Praze působících zástupců asijských komunistických stran. Sekretariát ÚV KSČ ovšem vážně uvažuje o tom, jestli by nebylo lepší některé z nich vyhostit, nebo raději rovnou zavřít (čas od času tak opravdu činí). S nacionalistickými vládami v Indii nebo třeba Indonésii představitelé stalinistického Československa nekomunikují, když nemusejí.

3. 1955–1965

V polovině 50. let začíná Moskva konečně vidět v zemích třetího světa něco víc než jen přívěsek západních mocností. V červnu 1955 se v Praze cestou do Moskvy na dva dny zastavuje indický premiér Nehru. O pár měsíců později putují po zemích jižní Asie Chruščov a Bulganin. Nová sovětská teorie hlásá, že antikoloniální vlády rozvojových zemí mohou být spojenci komunistických států a že spolupráce s nimi už není prohřeškem proti pravé víře. Ba co víc – ačkoli jde formálně o „kapitalistické“ země, je možné, respektive dokonce nezbytné jim poskytnout pro strategické dodávky velkých průmyslových podniků také československé úvěry. Zvláště podíl na industrializaci Indie přivádí do země stovky československých expertů.

Československo-egyptská smlouva o dodávkách komunistických zbraní Násirovi má svou dobu i v jižní a jihovýchodní Asii. V naprosto stejné době projevují zájem o československé zbraně Afghánci a také barmská vláda, která pak ale československé nabídky využije jen jako páky k tlaku na Západ v rámci své koncepce neutralismu. Množství výzbroje si ale v Československu opatří další nacionalistický vůdce Sukarno. Na začátku 60. let se v československých kontaktech s místními komunistickými stranami projevuje sovětsko-čínská roztržka, která ultralevici v asijských zemích dále marginalizuje. Ideálními československými partnery v oblasti jsou neutralistické režimy (Nehrúova Indie, Bandáránajakův Cejlon, U Nuova a U Nei Winova Barma, Sihanukova

Kambodža).

V neposlední řadě je toto období charakterizováno druhou šancí pro československé orientalisty (indology, barmanisty, indonesisty a další), kterým se díky přesahu politických a hospodářských vztahů do sféry kulturní spolupráce otevírá možnost cestování do regionu.

4. 1965–1969

Pokračují trendy vycházející z předchozí etapy. Přitom ale po zářijovém převratu končí privilegovaná povaha československo-indonéských vztahů. Současně po druhém indicko-pákistánském konfliktu v téže době začíná československé *speciální* dodávky odebírat ve velkém jak Indie, tak Pákistán (v jeho případě jde "pouze" o dodávky vojenských investičních celků). Příjemcem dodávek vojenského materiálu jsou také státy Indočíny, kde od poloviny 60. let eskaluje vietnamská válka. Sovětská invaze ukazuje limity československého kurzu a vede k deziluzi československých i zahraničních sympatizantů Pražského jara.

5. 1970–1979

Československé pozice v oblasti jsou významně zasaženy normalizací. Čistky postihují v největší míře československou indologii, současně ale také diplomacii a v menším rozsahu i zahraniční obchod. Počet expertů vysílaných do oblasti je omezován. S některými státy (Barma) jsou vztahy výrazně omezeny. Třetí indicko-pákistánský konflikt vede k uznání Bangladéše, naděje na připoutání tohoto státu k sovětskému bloku však končí řetězem přírodních katastrof a vojenských převratů. Husákův režim sice navazuje vztahy s prozápadními státy regionu (Filipíny, Malajsie), podle linie určené Moskvou se však orientuje především na pomoc spojeneckým státům Indočíny (Vietnam, Laos). Konstantou však zůstávají i stabilní politické vztahy s Indií pod vládou Indíry Gándhiové (v roce 1972 na návštěvě v Praze), ale i Mórardží Désáího (v Praze v roce 1979). Po ekonomické stránce ale zažívá československé působení v Indii propad a třetí poskytnutý úvěr indická strana dlouho odmítá čerpat. O podřízenosti československé politiky sovětským strategickým zájmům svědčí i krátkodechý pokus o získání maledivského ostrova Gan s opuštěnou britskou základnou.

6. 1979–1989

Sovětská invaze do Afghánistánu sice po vojenské stránce zachraňuje čerstvě ustavený komunistický režim (mimo jiné tím, že fyzicky likviduje Háfizulláha Amína a dosazuje na jeho místo do té doby v Československu azylovaného Babraka Karmala), současně však polarizuje situaci v regionu a prakticky likviduje vztahy s Pákistánem. Vedle Afghánistánu, v němž začíná občanská válka, je příjemcem československé pomoci také Vietnam, v roce 1979 obnovující prosovětský režim v Kambodži a čelící čínskému vojenskému útoku. Ekonomické vztahy s Barmou má obnovit poskytnutí rozsáhlého úvěru. Pokračují korektní vztahy s Indií, kde se na začátku roku 1980 vrací k moci Indíra Gándhiová (od roku 1984 vládne Radžív Gándhí). Vyprázdňenost obsahu vztahů se zeměmi regionu je kompenzována opakováním halasných, ale bezobsažných frází. Na trzích, kde jsou vystaveny silné obchodní soutěže, nemohou výrobky zaostávajícího československého průmyslu konkurovat západnímu zboží.

Typologie zemí jižní a jihovýchodní Asie z hlediska československé zahraniční politiky

Schematicky lze státy oblasti rozdělit do těchto skupin:

1.

Komunistické režimy, přičemž určujícím hlediskem zde není praktické naplnění marxistických postulátů, nýbrž faktická vláda strany označující se jako komunistická. Jde zejména o Vietnam (od

počátku 50. let), Laos definitivně od roku 1975 a Kambodžu od roku 1979 (polpotovský režim v letech 1975–1979 se vymyká normálním kategoriím a zasloužil by si vlastní „příhrádku“). Současně sem patří také Tarakího, Karmalův a Nadžibulláhův Afghánistán. Tyto země jsou obvykle pouze jednostrannými příjemci československé pomoci a až na výjimky se s nimi příliš nedaří ustavit vzájemně prospěšné obchodní vztahy.

2.

Obchodní vztahy jsou naopak hlavním motorem československého sbližování s **neutralistickými zeměmi** regionu, především se zřejmě zdaleka nejvýznamnějším československým hospodářským partnerem ve třetím světě – Indii. Pro československý zahraniční obchod byla tato země ideální právě svým spojením velkého státního sektoru (českoslovenští zástupci tradičně usilovali o uzavírání kontraktů raději s vládami než se soukromými firmami) se zachováním pravidel tržního hospodářství (jinde vedla aplikace znárodnovacích opatření podle sovětského receptu k podvázání ekonomických aktivit). Podobné výhody skýtala i Barma za U Nua a U Nei Wina a Cejlon/Srí Lanka v době vlády Sirimávó Bandaránájakové, lze sem zařadit vedle Sukarnovy Indonésie také královský režim v Afghánistánu a Kambodži, respektive i režim Daúdův (1973–1978). Poněkud limitované bylo československé angažmá v Nepálu.

3.

I mezi **prozápadne orientovanými státy** lze vydělit ty, které s Československem udržovaly různé intenzivní **diplomatické a obchodní vztahy** – spadá sem například Singapur po roce 1966, Indonésie od roku 1965, Pákistán, pro nějž bylo Československo hlavně ve 2. polovině 60. let i přes jeho členství v prozápadních aliancích významným obchodním partnerem, Indonésie po roce 1965, Thajsko, Filipíny a Malajsie od poloviny 70. let.

4.

Poslední kategorii představují země, které s Československem neměly **prakticky žádné oficiální vztahy** – ať už v důsledku toho, že si to nepřála Praha (proamerický Jižní Vietnam do roku 1975, Lon Nolova Kambodža), nebo protože se příslušné vlády obávaly komunistického pronikání (Thajsko, Malajsie a Filipíny do začátku 70. let). Šlo rovněž o konzervativní monarchie zcela na straně Západu (Brunej) nebo o odlehle a izolované státy bez zájmu o zahraniční politiku (Bhútán).

Shrnutí bilaterálních vztahů

Afghánistán

S královským režimem udržovalo Československo obchodní vztahy i před válkou. Strategicky významným se ukázalo být vybudování zbrojního arzenálu v roce 1939. V jeho čele zůstal i po válce československý občan, a jakmile to bylo trochu politicky možné, začala v roce 1954 jednání o dalších československých zbrojních dodávkách královské armádě. Politické faktory přiměly československé zástupce odstoupit od původních přemrštěných cen. Na pozici Československa coby komunistického státu v Království Afghánistán měla zvláštní zájem Moskva, pro niž byl neutrální Afghánistán mezerou v sevření prozápadními vojenskými aliancemi. Ve spolupráci se Sověty hledali na afghánském území českoslovenští odborníci ložiska ropy. V dubnu 1957 navštívil Prahu afghánský premiér Daúd a v září 1958 přijel do Kábulu jeho československý protějšek Viliam Široký. Od začátku 60. let budovalo Československo v zemi vojenské podniky a školilo také afghánské důstojníky a techniky. Od roku 1963 do země už přijíždělo tolik československých vojenských expertů, že bylo přijato neobvyklé rozhodnutí zřídit zde úřad vojenského a leteckého přidělence. Vybudovány byly cementárny v Džebel Sirádži a Pule Chomrí a konzervárna ovoce v Kandaháru. Obchod prostřednictvím clearingového systému ovšem utrpěl vyřazením bavlny ze

sortimentu v afghánské nabídce. Vrcholem vztahů s afghánským králem byla návštěva Zahir Šáha v Československu v září 1970.

Muhammad Daúd, který svého královského bratrance o tři roky později sesadil a vyhlásil republiku, byl rovněž považován za neutrálního státníka nakloněného Československu. Úvěr ve výši dvacet milionů dolarů určený pro rozšíření starých a vybudování nových afghánských závodů byl po několika letech zvýšen na padesát milionů dolarů, za které Afghánistán nakoupil také dvanáct letounů L-39 Albatros. Hlavní bolístkou ve vzájemných vztazích byly pouze vysoké československé požadavky na platy vysílaných expertů.

Události dubna 1978, při nichž přišel Daúd o život a které byly později oslavovány coby „saurská revoluce“, přivedly k moci navzájem rozhádanou skupinu do té doby zcela marginálních levičáků, kterým vedle komunistického fanatismu nechyběla ani ochota prolévat krev při uskutečňování svých plánů. Vůdce Parčamu (menšinové frakce v Lidově demokratické straně Afghánistánu) Babrak Karmal se před nastoleným terorem konkurenčního Chalku Núra Muhammada Tarakího a Háfizulláha Amína ukryval více než rok v Československu, kam byl původně uklizen coby velvyslanec. Komunistický režim přijela v prosinci 1979 zachránit (a jeho tehdejšího šéfa Amína zavraždit) sovětská armáda, která dosadila Karmala zpátky k moci. Letouny L-39 teď měly sloužit hlavně k bombardování afghánských mudžáhidů. Ekonomická situace nového režimu byla tristní a jeden z prvních československých návštěvníků stoicky doporučil rychle zinkasovat maximum pohledávek. Praha se ale po vzoru Sovětského svazu vydala „na pomoc afghánské revoluci“ a Karmalův a Nadžibulláhův režim všemožně podporovala – přijetím Karmalovy návštěvy v červnu 1981, bezplatnými dodávkami zbraní, bezplatným školením příslušníků afghánské bezpečnosti, dodávkami na úvěry, o nichž se dalo předpokládat, že nebudou splaceny. Po uzavření ženevských dohod v dubnu 1988 československé angažmá dokonce dále rostlo, na základě falešného předpokladu, že přijde mír a Československo zužitkuje své hospodářské pozice. Strojírenské vybavení pro afghánské podniky, československé Tatry 148 pro strojírný v Džangalaku, veškeré zařízení pro trolejbusovou dopravu v Kábulu – z toho všeho zbyly ve víru následujících občanských válek jen trosky.

Bangladéš

Ve Východním Bengálsku, od srpna 1947 Východním Pákistánem, mělo Československo své obchodní zastoupení (nejprve v Čitágáonu a později v Dháce) už od roku 1952. Válka, která toto území zachvátila v roce 1971, byla pro Prahu z řady důvodů nanejvýš nepříjemná. Od poloviny 60. let bylo Československo významně hospodářsky angažováno v Pákistánem a indickému tlaku na uznání Bangladéše dlouho odolávalo, protože se obávalo – velmi oprávněně, jak se brzy ukázalo – hrozby přerušení vztahů s Pákistánem. Po navázání diplomatických vztahů a zřízení československé ambasády v Dháce bylo s vládou Mudžíbura Rahmána dohodnuto dokončení rozestavěných elektráren v Khulně a Čitágáonu a byl poskytnut také úvěr ve výši deseti milionů liber. Ve svých očekáváních se však Československo zcela zklamalo. Komunistická strana Bangladéše zůstala i nadále spíše nepočetnou skupinou (namísto marxismu se stal státním náboženstvím islám), projekty hospodářské spolupráce selhaly kvůli přírodním pohromám přivádějícím Bangladéš navzdory humanitární pomoci k hladomoru a zbytek dokonala série vojenských převratů. Když v únoru 1981 zaslal Zijáur Rahmán Gustávu Husákovi dopis, v němž Československu určil „roční úvazek řádově padesáti milionů dolarů“, nezůstala už ani stopa iluzí o bláhovosti bangladéšského vedení. Situaci valně nezměnila ani návštěva ministra zahraničí Čaudhrího v Praze na jaře 1988.

Barma

Ačkoli ještě před válkou postavily Škodovy závody v Barmě první místní cukrovar na cukrovou třtinu, byla Barma bezprostředně po vyhlášení nezávislosti na okraji československého zájmu. Ani skupina barmských komunistů, kteří na začátku 50. let přijeli studovat do Prahy, sama o sobě bezprostředně nepřispěla k navázání širších kontaktů. Pro budoucnost však bylo důležité, že jedním z pražských Barmánců byl také Minn Latt, zakladatel české barmanistiky a dlouholetý pracovník Orientálního ústavu. Přelomem ve vzájemných vztazích byl rok 1955, kdy byl generální konzulát v

Rangúnu přeměněn na vyslanectví a kdy byla uzavřena obchodní a platební dohoda. Jejím prostřednictvím Československo nakoupilo pro sebe a Sovětský svaz velké množství rýže, kterou v clearingovém systému hradilo vývozem svého zboží včetně investičních celků. Ačkoli v roce 1958 obchodní výměna prudce klesla a na začátku roku 1960 barmská vláda clearingový obchod zrušila, fungovalo v zemi kolem tisíce československých aut a několik stovek motocyklů. Vláda premiéra U Nu také v Praze pod dojmem egyptského kontraktu sondařovala možnost nákupu československé výzbroje, avšak posléze jednání užila jen k nátlaku na Západ a potvrzení svého neutralismu. V lednu 1958 navštívil Barmu premiér Široký a další sblížení pokračovalo i po vojenském převratu v březnu 1962, kterým se dostala k moci armáda pod velením generála Nei Wina. V lednu 1963 zemi navštívil dokonce Antonín Novotný, kterému U Nei Win návštěvu oplatil v červnu 1966. Na stížnosti barmského vůdce na postoj barmských menšin československý prezident reagoval absurdním srovnáním s postavením Slovenska. Jakékoli podpory Komunistické strany Barmy se tehdy už Praha vzdala, protože ta se orientovala zcela pročínsky. Do země byly dodávány tisíce traktorů značky Zetor a byly realizovány některé menší průmyslové projekty.

Nástup normalizačního vedení v Československu a barmský izolacionismus začátku 70. let vedl k podstatnému utlumení vztahů, které měla v roce 1978 překonat velkorysá československo-barmská hospodářská spolupráce opřená o úvěr 140 milionů dolarů (více než dvou miliard korun). Na začátku 80. let byl úvěr v souvislosti s barmským zájmem o československé zbraně (letouny L-39) ještě rozšířen. V roce 1984 si návštěvy vyměnili premiér Štrougal a premiér U Maun Kha. Bezprecedentní nepokoje, k nimž v Barmě docházelo od března 1988, posléze vedly k otřesu postavení vojenské junty, už v září toho roku ale armáda provedla další převrat a svobodné volby v květnu 1990, v nichž zvítězila opozice, byly anulovány.

Bhútán

Československé styky s Bhútánem byly naprosto minimální. Ještě v 80. letech nebylo jasné, jestli vůbec kdy nějaký Čech či Slovák zemi navštívil. Vzhledem k tomu, že Bhútán byl v zahraniční politice prakticky v pozici indického protektorátu, nebyla vyvíjena ani iniciativa k navázání diplomatických vztahů (ty ostatně Bhútán udržoval jen se třemi sousedními zeměmi). Jedinou výjimku představovaly badatelský zájem a osobní kontakty československých orientalistů s jednotlivými Bhútánci.

Brunej

Brunejský sultanát zůstával zcela mimo československý zájem. Nejprve byl ignorován s ohledem na indonéské nároky na Borneo a poté byl pomíjen coby britská kolonie. Situace se podle všeho nezměnila ani po vyhlášení nezávislosti v roce 1984.

Filipíny

Diplomatické vztahy s Filipínami byly navázány až v říjnu 1973, a to i přesto, že Československo nezávislost Filipín uznalo už v červenci 1946. Proamerický režim, který ještě v první polovině 50. let čelil ofenzivě komunistických partyzánů, po dvaceti letech souhlasil s normalizací vzájemných kontaktů. V roce 1973 se v Manile zastavil ministr zahraničí Chňoupek, o rok později navštívil filipínský ministr zahraničí Romulo Prah, ale také Litoměřice (spojené s Ferdinandem Blumentrittem, kterého zde navštívil v roce 1887 jeho přítel a filipínský národní hrdina José Rizal). Od roku 1980 fungoval v Manile československý zastupitelský úřad v čele s vedoucím obchodního oddělení ve funkci chargé d'affaires. Vzájemné kontakty však nešly daleko za rámec obchodních vztahů – režim diktátora Ferdinanda Marose se orientoval, navzdory výrokům některých filipínských činitelů, důsledně antikomunisticky.

Indie

Už předválečné Československo, kde Vincenc Lesný a Moritz Winternitz položili základy světově

uznávané indologie, udržovalo s Indií poměrně rozsáhlé styky. Vedle vzájemného obchodu, jehož základ představovaly Bařovy indické továrny a obchodní střediska, byly významné i politické kontakty s představiteli Indického národního kongresu, jehož vůdce Džavaharlál Nehru Československo několikrát navštívil (naposledy v srpnu 1938 v předvečer mnichovské krize). Na území Britské Indie také žilo větší množství československých občanů a působily zde konzuláty v Bombaji a Kalkatě. Po vyhlášení nezávislosti Indie v srpnu 1947 byl nový stát rychle uznán československou vládou a 14. února 1948 se zde jako první československý velvyslanec akreditoval Jaroslav Šejnoha. Jiný československý diplomat Josef Korbel působil až do začátku roku 1949 v komisi OSN, která se pokoušela vyřešit kašmírskou otázku. Šejnoha a Korbel stejně jako další československý velvyslanec Bohuslav Kratochvíl odešli do exilu. Po jistou dobu neobsazen zůstal i konzulát v Bombaji.

První kontakty mezi Komunistickou stranou Československa a Komunistickou stranou Indie zprostředkovali britští komunisté, zvláště pak vedoucí zahraničního a koloniálního odboru KSVB Radžani Palme Dutt. Od roku 1947 působila jako zástupkyně KSI v Praze Vimla Bakaya, později známá jako Vimla Dang. Ještě na začátku 50. let také v Praze pobývali další indiští komunisté, kteří ovšem naráželi na podezřívavost ze strany stalinistického stranického aparátu. Moskva teprve postupně přehodnocovala předtím vyhlášenou Ždanovovu doktrínu a teprve v roce 1955 se pokusila zlepšit své vztahy s indickou vládou. V červnu 1955 Prahu navštívil cestou do Moskvy premiér Nehru a v září 1955 přiletěl do Prahy sondovat možnosti indických nákupů československé výzbroje ministr Mahavir Tyagi. Opakovaná jednání, během nichž si dali indiští zástupci předvést různé typy zbraní, však nakonec k žádnému konkrétnímu kontraktu nevedla. Už v červnu 1956 ale Prahu navštívil viceprezident Sarvépalli Rádhákrišnan a českoslovenští funkcionáři také velmi vstřícně reagovali na žádosti indického tisku o poskytnutí rozhovorů.

Vítězství KSI ve volbách v indickém státu Kérala v dubnu 1957 přivedlo místní komunistické funkcionáře k žádosti, aby Československo hospodářskou pomocí podpořilo právě tuto provincii. Nechota československého zahraničního obchodu uzavírat ztrátové obchody z politických důvodů současně s postojem indické centrální vlády však těmto plánům rychle zamezily. O dva roky později navíc kéralská komunistická vláda po zásahu Indického národního kongresu padla. V kontrastu s tím byly československé obchodní vztahy s tehdy ještě nekomunistickým Západním Bengálskem nebo Majsúrem, jehož guvernér maharadža Odejár Bahádur, finančně zainteresovaný na firmě vyrábějící s licencí Jawy motocykly Yezdi, byl dokonce pozván do Československa. V lednu 1958 navštívil Indii Viliam Široký, který jednal také o československém úvěru na výstavbu rozsáhlého metalurgického závodu v indickém Rančí. V souvislosti s tímto projektem, jehož vybudování se zúčastnily stovky československých expertů, byl v květnu 1960 obnoven také československý generální konzulát v Kalkatě. Československo také stavělo závod na výrobu těžkých obráběcích strojů, závod na výrobu těžké elektrotechniky v Haidarábádu a závod na výrobu vysokotlakých kotlů v Tiruččiráppalli. V roce 1959 nakoupila Indie v Československu se sovětským souhlasem také dvě tuny československého uranového koncentrátu pro svůj atomový program. V rámci Chruščovovy strategie navazování kontaktů s představiteli umírněné indické pravice byli do Československa pozváni také ministr finanční Mórardží Désái nebo ministr zemědělství S. K. Patil. Rozvíjela se také vzájemná kulturní spolupráce. Vedle výměnných návštěv umělců z obou zemí šlo hlavně o cesty indologů především z Orientálního ústavu ČSAV, pro které byla ještě na počátku 50. let Indie zcela nepřístupná.

Československé stanovisko k indicko-čínskému konfliktu na podzim 1962 dlouho kolísalo, především vzhledem k dogmatické zásadě, že v konfliktu komunistické země s kapitalistickou musí mít nutně pravdu ta komunistická. Teprve na konci roku 1962 začali českoslovenští funkcionáři v neoficiálních rozhovorech s indickými komunisty odsuzovat čínský expanzionismus. Sovětsko-čínská roztržka vedla – navzdory československým pokusům o zprostředkování – k rozpadu Komunistické strany Indie na dvě zneprátená křídla.

V roce 1964 byla uzavřena druhá hospodářská dohoda, kterou byl poskytnut úvěr 600 milionů korun na další dodávky investičních celků. V roce 1965 navštívil Československo už jako prezident Sarvépalli Rádhákrišnan a v roce 1966 strávil několik dní na oficiální návštěvě Indie Antonín Novotný. Už od roku 1963 začala indická vláda znovu sondovat možnosti nákupů československé výzbroje. Přelomem v tomto ohledu byl druhý indicko-pákistánský konflikt, který

pomohl etablovat Československo jako jednoho z významných dodavatelů indické armády. Ve stejné době však Československo začalo budovat zbrojní továrny také v Pákistánu, což bylo zřejmě jedním z důvodů, proč indická premiérka Indíra Gándhiová v říjnu 1967 vynechala Prahu při své evropské cestě. Jistý odstup dávali indiští představitelé najevo také československému normalizačnímu vedení, které po své nástupu k moci na konci 60. let mimo jiné protestovalo proti kritickým článkům indického tisku o sovětské invazi v srpnu 1968 a politických čistkách počátku 70. let. Československou normalizaci uvítali pouze příslušníci prosovětské frakce indických komunistů. Ve třetím indicko-pákistánském konfliktu v prosinci 1971 však už Praha stála společně s Moskvou na straně Indie a v červnu 1972 Indíra Gándhiová navštívila Československo. V říjnu 1973 přijel do Prahy indický prezident Giri a v prosinci téhož roku navštívil Indii – zatím jen jako generální tajemník ÚV KSČ – Gustáv Husák. V roce 1974 následovala návštěva premiéra Lubomíra Štrougala.

Ačkoli politické vztahy dosáhly svého vrcholu, obchodní kontakty zaznamenaly na začátku 70. let jistý pokles. Indie odmítla využít zbytek úvěru z druhé hospodářské dohody a úvěr ve výši dvou miliard korun poskytnutý třetí hospodářskou dohodou v roce 1973 nebyl po dlouhou dobu vůbec čerpán. Československem budované podniky se v Indii dařilo uvádět do úplného provozu jen s obtížemi. Indie navíc naléhala na to, aby Československo vedle surovin dováželo také produkty rozvíjejícího se indického spotřebního průmyslu. Významně ovšem rostl vývoz československých zbraní – v roce 1970 jich Indie nakoupila za 317 milionů a v roce 1971 dokonce za 731 milionů korun. V roce 1974 navštívil Prahu indický ministr obrany Džagdživan Ram a o rok později přijel do Indie jeho československý protějšek Martin Dzúr. Stabilní politické a ekonomické vztahy pokračovaly i poté, co se po volební porážce Indíry Gándhiové ujal moci premiér Mórardží Désái (Prahu navštívil v roce 1979). Československo-indický obchod trvale rostl i na začátku 80. let, přestože se nedařilo získat další zakázky na dodávky investičních celků. V prosinci 1983 Prahu navštívil v pořadí už třetí indický prezident (Gjáni Zail Singh). V prosinci 1985 uspořádaly československé úřady oslavu sto let od založení Indického národního kongresu a v létě 1986 se v Praze zastavil syn a nástupce zavražděné premiérky Gándhiové Radživ Gándhí.

Indonésie

Ve druhé polovině 40. let sehrála Praha roli základny indonéské propagace v Evropě. Ve znamení indonéského protikoloniálního boje se nesl například světový festival mládeže a studentstva uspořádaný v Československu v létě 1947. Na jaře 1948 v Praze pobývali indonéští komunisté Suripno a Muso Manovar, kteří vedli jednání nejen se sekretariátem ÚV KSČ, ale také sovětským velvyslancem Silinem. Suripno, kterého posléze vystřídal indonéský delegát v Mezinárodním svazu studentstva Soegijono, začal v Praze vydávat bulletin Indonéské informační služby. V této práci posléze pokračovali Iskandar Subekti a Budiardjo Suwando. Působení Indonésanů však narazilo na paranoidní atmosféru československého stalinismu, na níž doplatil také předválečný komunist a veterán španělské občanské války, indonéský Čínan Tio Oen Bik, který byl v Československu přes dva roky dokonce i vězněn. Pokračovaly nicméně kontakty s Komunistickou stranou Indonésie, jejíž funkcionáři Aidit a Njoto Prahu navštívili v prosinci 1952 a znovu v březnu 1953.

Spojené státy Indonésie Československo jako nezávislý stát uznalo v únoru 1950. Vzájemné vztahy zůstávaly ale až do roku 1955 jen velmi omezené. Na začátku roku 1955 se na československého generálního konzula v Indonésii obrátil místní ministr obrany se žádostí o dodávky zbraní. Od dubna do června 1955 jednala v zemi československá delegace, obchod se však nakonec nepodařilo uzavřít, údajně díky kolísání stanovisko indonéského ministra obrany. Rozvíjel se však československý civilní export do Indonésie. V dubnu 1956 byl otevřen indonéský zastupitelský úřad v Praze a v září téhož roku Československo navštívil prezident Sukarno. V lednu 1958, kdy Djakartu navštívil premiér Viliam Široký, projevila Indonésie v souvislosti s válkou se separatisty z Vnějších ostrovů zájem o československé zbraňové dodávky, které částečně sloužily i jako zástěrka pro export sovětského vojenského materiálu. Současně Československo začalo zajišťovat výcvik většího počtu indonéských pilotů. Objem civilního obchodu však ve stejné době dočasně poklesl. V srpnu 1960 zahájila provoz linka ČSA spojující Prahu a Djakartu. V květnu 1961 přijel Sukarno do Prahy už podruhé a uzavřel zde smlouvu o přátelství a vzájemné spolupráci.

Jednání o dalších dodávkách výzbroje však od roku 1962 narážela na indonéskou platební neschopnost. Indonésie však posléze na základě dohody z října 1964 získala československé letouny L-29, které chtělo místní velení využívat nejen při výcviku, ale i při protipovstaleckých operacích. Vedlejším produktem spolupráce s indonéským vojenským letectvem bylo také natočení československého filmu Akce Kalimantan.

V lednu 1963 navštívil Indonésii prezident Antonín Novotný, který si však o povaze Sukarna příliš dobrý obrázek zjevně neudělal. Indonéského vůdce nahlížel jako ješitného a nespolehlivého partnera s poněkud příliš volnými mravy. Komunistická strana Indonésie, která tvořila jeden ze základů Sukarnovy moci, se navíc od sovětsko-čínské roztržky orientovala na Peking. V první polovině roku 1965 dostávalo československé vedení znepokojivé zprávy naznačující, že Sukarnovi hrozí sesazení. V noci z 30. září na 1. října se komunistická strana pokusila získat v zemi moc fyzickou likvidací indonéské generality. Po neúspěchu pokusu o puč následoval masakr indonéských komunistů a vlády se ujala armáda. Informace o tom, že jedním z faktorů indonéského převratu byla i dezinformační akce organizovaná československou rozvědkou, archivní výzkum zatím nepotvrdil. Po období spolupráce se Sukarnem zůstaly nesplacené indonéské dluhy (v březnu 1966 šlo o 470 miliónů korun). Československé vedení bylo nuceno řešit nepříjemnou otázku, jak by mělo naložit s komunistickými (často však spíše maoistickými) indonéskými studenty v Československu.

Na přelomu 60. a 70. let se československá zahraniční politika přidržela zásady ocenit „pozitivní výsledky“ vlády generála Suharta a „nevyklízet dosažené pozice“. Smlouvu o splácení dosavadních dluhů z června 1971 Indonésie korektně dodržovala. V březnu 1975 navštívil Prahu ministr zahraničí Adam Malik a v červenci 1979 přijel do Djakarty Bohuslav Chňoupek. V červenci 1980 jednal v Československu další indonéský ministr zahraničí Mochtar Kusumaatmadja a v říjnu 1984 sondařoval možnosti dodávek vojenského leteckého materiálu v Praze ministr Ali Wardhana. Stagnující ekonomické vztahy se však už ve druhé polovině 80. let nepodařilo překonat.

Kambodža

Diplomatické vztahy mezi Prahou a královským režimem v Phnom Penhu byly navázány v květnu 1956, vzájemný obchod začal ale až o dva roky později. Korunní princ a premiér v jedné osobě Norodom Sihanuk (hlavou státu se znovu stal až v roce 1960) Československo navštívil už v roce 1956, naopak první významnou československou delegaci do Kambodže přivedl v lednu 1960 předseda Národního shromáždění Zdeněk Fierlinger. V listopadu 1960 přijel Sihanuk do Prahy podruhé a s Antonínem Novotným si vyměnili nejvyšší státní vyznamenání obou zemí. Ze své návštěvy v Kambodži v lednu 1963 si československý vůdce odvezl zřejmě velmi dobrý dojem. Na základě úvěrové dohody postavilo Československo v zemi rafinerii palmového cukru, závod na výrobu pneumatik, montovnu traktorů, elektrárny a muniční továrnu. Především demonstrativní význam měla dodávka československých pěchotních zbraní. V roce 1962 vyhovělo československé vedení Sihanukově žádosti, aby v Československu mohl studovat jeho devítiletý syn Norodom Sihanoni. Pozdější kambodžský král v Praze pobýval až do svých 22 let (do roku 1975, kdy absolvoval Akademii múzických umění).

Když byl v březnu 1970 Sihanuk svržen pučem generála Lon Nola, bylo československé vedení nepříjemně zaskočeno, tím spíše, že brzy poté kambodžskou ambasádu v Praze obsadil jménem Sihanukovy exilové Jednotné národní fronty Kambodže jeden z níže postavených diplomatů. Velvyslanectví bylo posléze vyklizeno, ale Československo neuznalo ani Lon Nolu vládu. Československý úřad v Phnom Penhu byl uzavřen a nic se na tom nezměnilo ani s vítězstvím maoistických Rudých Khmerů. Teprve po vítězství prosovětských kambodžských komunistů opřených o vietnamskou armádu byly vztahy obnoveny. V listopadu 1980 navštívil Prahu nový kambodžský vůdce Heng Samrin a Československo začalo devastované zemi poskytovat jednostrannou hospodářskou pomoc, v rámci které byla například obnovena pneumatikárna v Takhmau. Zdarma komunistická vláda získala také větší množství československých pěchotních zbraní, poskytnutých ministerstvem národní obrany a později i ministerstvem vnitra.

Laos

Vztahy s Laoským královstvím byly navázány teprve na začátku 60. let. V zemi s přestávkami zuřila občanská válka. V dubnu 1961 byl k návštěvě Prahy z Bělehradu československým letadlem dopraven vůdce neutralistických sil princ Souvanna Phouma. Výsledkem bylo zřízení československé hospodářské a kulturní mise v Khang Khay (mimo hlavní město) v květnu 1961. V rozporu se ženevskými dohodami o Vietnamu z roku 1954 dodávalo Československo spřátelené Vlastenecké frontě Laosu určité množství pěchotních zbraní. Z dostupných dokumentů není zřejmé, jak velká část vojenských dodávek přepravovaných přes Severní Vietnam do země skutečně dorazila. Zájem o další prodej vojenského materiálu opadl, když laoská strana upozornila na svou platební neschopnost. Až do konečného uchopení moci komunisty Československo poskytovalo svou pomoc dvěma kanály – jedna koaliční prozatímní vládě, jednak přímo laoským komunistům.

Laoská lidově demokratická republika, ustavená v roce 1976, se stala dalším klientským státem sovětského bloku v Indočíně. Generální tajemník Lidové revoluční strany Laosu Kayson Phomvihana Prahu navštívil v září 1976 a přednesl československému vedení rozsáhlé požadavky na bezplatnou hospodářskou pomoc. Velká většina projektů zaměřených na pomoc exportní schopnosti laoské ekonomiky však skončila už v zárodku. Ve druhé polovině 70. let musela být v rámci československé bezplatné pomoci do Laosu dodávána dokonce i rýže. V roce 1979 bylo schváleno, že Československo vybuduje dva mosty spojující Laos s přístavem v Da Nangu. Současně do Československa zamířily stovky Laosanů, kteří se zde měli zaučit v různých průmyslových oborech. V únoru 1980 se ve Vientiane během návštěvy Indočíny zastavil také Gustáv Husák. Vzájemný obchod zůstával i nadále zanedbatelný, Československo však pokračovalo v bezplatných dodávkách vojenského materiálu.

Malajsie

Kontakty mezi Československem a Malajskem, kam československé firmy vyvážely své zboží už dlouho před válkou, byla po událostech roku 1948 (komunistický převrat v Praze a povstání Komunistické strany Malajska) spolehlivě zmrazeny. Dvě neměly v Praze otevřené ani sami komunisté z Malajska, jak se o tom přesvědčil Gerald de Cruz, který se v Československu pokoušel usadit. Po vzniku Malajsie pak Praze v navazování styků bránil ohled na Sukarnovu Indonésii, praktikující vůči Malajsii kurz konfrontace. První malajsijská delegace do Prahy přijela teprve v listopadu 1970 a diplomatické vztahy byly ustaveny až v červnu 1971. Obchodní bilance byla pro československý zahraniční obchod trvale výrazně pasivní – především díky nákupům kaučuku a neschopnosti vyvézt do Malajsie větší množství československého zboží.

Maledivy

Coby nezávislý stát Československo Maledivy uznalo už v roce 1965. Diplomatičké styky byly prostřednictvím zastupitelského úřadu v Kolombu navázány v říjnu 1975, kdy se také v Malé akreditoval velvyslanec na Srí Lance Jaromír Sedlák. S jeho jménem je rovněž spojen pokus získat po odchodu Britů z vojenské základny na jihomaledivském ostrově Gan v atolu Addu místní letiště, o které neúspěšně projevovala zájem – zjevně z důvodu strategických potřeb sovětského námořnictva – Moskva. Na ostrovech předávali pověřovací listiny i další českoslovenští velvyslanci na Srí Lance, vzájemné kontakty však byly z důvodů odlehlosti maledivského teritoria jen velmi sporadické.

Nepál

První českoslovenští zástupci navštívili Nepál v roce 1956, diplomatické vztahy byly navázány o čtyři roky později. Při té příležitosti byl pozván král Mahéndra, který ale do Československa přijal až v roce 1967. Vzájemné kontakty byly zpočátku omezeny na formality (účast československého velvyslance v Dillí na královské svatbě v únoru 1970 a korunovaci krále Birendry v únoru 1975). Československá strojírenská zařízení byla dodávána jen v rámci sovětské bezplatné pomoci. Českoslovenští občané do Nepálu přijížděli v rámci vědeckého výzkumu (geodeticko-astronomická

expedice 1976 – 1977), mezinárodní rozvojové pomoci a několika horolezeckých výprav (Annapurna 1969, Makalu 1973 a 1976, Jannu a Manásulu 1979, Jannu a Kačendženga 1981, Mount Everest 1984 a 1988). V září 1989 přijel do Prahy na neoficiální návštěvu král Birendra.

Pákistán

Na rozdíl od Indie byly diplomatické vztahy s Pákistánem navázány až v roce 1950. Kontakty neexistovaly ani mezi československými a pákistánskými komunisty – představitel Komunistické strany Pákistánu Mian Iftikhar-ud-Din v létě 1950 v Praze jen marně snažil získat audienci u Rudolfa Slánského. Ačkoli od dubna 1951 fungovalo československé vyslanectví v Karáči, vzájemné vztahy byly dlouhou dobu na bodu mrazu. Pákistán se stal členem prozápadních aliancí (CENTO, SEATO) a velmi odmítavě reagoval na československá stanoviska v otázce Kašmíru. Po dlouhou dobu nepřijal také žádná československá stipendia. Vzhledem ke svým dovozům surové juty mělo Československo vůči Pákistánu dlouho pasivní bilanci, pouze na konci 50. let se podařilo dodat zařízení cementárny v Daudchélú, která však trpěla značnou poruchovostí. Možnosti zlepšení vzájemných vztahů v roce 1961 v Praze sondoval pákistánský velvyslanec v Moskvě Agha Hilaly.

V roce 1964 byla uzavřena dohoda o dodávkách strojů a zařízení pro průmyslové závody, v rámci které československá vláda poskytla Pákistánu úvěr do výše 100 miliónů korun na vybudování cukrovaru a dvou elektráren. Na jaře 1965 zřídil Pákistán své velvyslanectví v Praze a jeho představitelé začali sondovat možnost spolupráce v oblasti zbrojního průmyslu. Během druhé indicko-pákistánské války se Československo chovalo spíše zdrženlivě a v listopadu 1965 se v Praze cestou do Moskvy zastavil ministr zahraničí Zulfikar Alí Bhutto. Po podpisu Sověty zprostředkované taškentské mírové smlouvy v lednu 1966 se Moskva rozhodla naklonit si Pákistán sérií vstřícných kroků. Pákistánská vláda projevovala největší zájem o československé vojenské dodávky, s nimiž však Praha dlouho nesouhlasila s ohledem na Indii. Konečně v únoru 1967 předsednictvo ÚV KSČ schválilo poskytnutí několikasetmiliónového úvěru (částka nakonec dosáhla až jedné miliardy korun) na prodej investičního zařízení na zbrojní výrobu Pákistán. Antonín Novotný však vetoval možnost přímého prodeje zbraní vládě v Islámábádu, kam se v té době rovněž přesunulo z Karáči československé velvyslanectví.

Třetí indicko-pákistánský konflikt v prosinci 1971 přivedl Československo posléze k nutnosti uznat nezávislost Bangladéše, což vedlo k přerušení diplomatických vztahů s Pákistánem. Už v březnu 1972 byly však vztahy opět obnoveny, válkou postižený Pákistán však jen obtížně zvládal splácení svých dluhů. Československý vývoz do země však pokračoval – po cukrovaru v pandžábské Džaránvalé byl v roce 1972 dostavěn další v Sádikábádu v provincii Sindh, v roce 1975 začala fungovat vodní elektrárna Mangla s turbosoustrojím československé výroby a v roce 1976 byla spuštěna elektrárna Guddu. V polovině 70. let si Pákistán vyžádal další úvěr na výstavbu zbrojních závodů a na jaře 1977 jednal s pákistánskými představiteli během své návštěvy ministr zahraničí Chňoupek. V červenci 1977 byla však Bhuttova vláda svržena vojenským pučem generála Haka a o dva roky později byl sesazený pákistánský premiér – navzdory intervencím řady zahraničních politiků včetně Gustáva Husáka – popraven. V souvislosti s revolucí a posléze i sovětskou okupací v sousedním Afghánistánu se Hakův režim orientoval výrazně antikomunisticky a pákistánské velvyslanectví v Praze bylo v roce 1980 uzavřeno.

Singapur

Singapur, vyvržený v září 1965 z malajsijské federace, se ve své snaze o navázání celosvětových kontaktů zaměřil i na Československo. V květnu 1966 přijel do Prahy v doprovodu ministra zahraničí Radžaratnama z vlastní iniciativy singapurský premiér Li Kuan-ju. Ačkoli československé výrobky měly už před válkou v Singapuru tradiční postavení, československé vedení s navázáním vztahů s ostrovem nijak zvlášť nespáchalo. I přes působení československé afilace Zlincó byl československý export do Singapuru minimální a předválečné úrovně nikdy nedosáhl. Scéna s Vasilem Biřákem pokoušejícím se najít Singapur na mapě Latinské Ameriky, kterou ve svých pamětech vyličil Bohuslav Chňoupek, příhodně ilustruje, proč tomu tak bylo. Československo se omezilo jen na nárazové větší nákupy kaučuku.

Srí Lanka

I v československo-cejlonských vztazích byl okamžikem zlomu rok 1956, kdy premiér Solomon Bandáránájaka požádal, aby byl pozván do Československa. Pozvání sice už nikdy nevyužil (v září 1959 byl zavražděn), avšak mezi oběma zeměmi byly alespoň navázány diplomatické styky a od prosince 1957 působil v Kolombu zastupitelský úřad. Na základě hospodářské smlouvy ze srpna 1956 vybudovali Čechoslováci na ostrově cukrovar v Kantalaji, později následovaly další průmyslové provozy (přehrada v Udavalavé, textilka ve Vejangodě, několik cihelen atd.). V říjnu 1963 navštívila Prahu premiérka Sirimávó Bandáránájaková, jejíž vládu pokládalo československé vedení za svého významného partnera. Jistou, byť spíše skromnou pomoc poskytovalo Československo i Komunistické straně Cejlonu, která se na začátku 70. let dostala do konce dočasně do koaliční vlády Bandáránájakové. Po volebním vítězství premiéra (a pozdějšího prezidenta) Džajavardhany vzájemné vztahy poněkud ochladly.

Thajsko

I Siam byl jednou ze zemí tradičního československého působení. Cukrovar v Lampangu vybudovala Škoda už v roce 1937. Poválečné sondáže k navázání diplomatických vztahů však zůstávaly dlouho bez výsledku. Zatímco ministerstvo zahraničního obchodu chápalo Thajsko jako velmi dobrý odbytový trh, podle ideologických pouček šlo o „jeden z nejreakčnějších států jihovýchodní Asie“. Obchodní mise zřízená v Bangkoku v roce 1958 neměla žádný diplomatický statut. Když v roce 1969 navrhli navázání diplomatických vztahů sami Thajci, uvázla věc na nesouhlasu Severního Vietnamu, s nímž byla záležitost konzultována. Styky tak byly ustaveny až po konci vietnamské války v březnu 1974. Při návštěvě thajského ministra zahraničí Pačarijangkula v září 1978 byla podepsána obchodní dohoda a v první polovině 80. let činil průměrný československý vývoz do země asi deset milionů dolarů ročně. Československo-thajské politické vztahy se však i přes další kontakty na úrovni ministrů až do konce 80. let nezbavili jisté rezervovanosti.

Vietnam

Jako první reprezentanti v září 1945 vyhlášené Vietnamské demokratické republiky do Prahy přijeli teprve ve druhé polovině roku 1948 někteří vietnamští komunisté. Prostřednictvím Mezinárodního svazu studentstva vydával svůj informační bulletin v Praze až do dubna 1949 Ho Či Minův zástupce Li Hi a od července 1949 zde pobýval dlouholetý komunistický funkcionář Tran Ngoc Danh, který se ovšem ve svých dopisech československému vedení netajil kritikou Ho Či Mina coby „druhého Tita“ a posléze byl odeslán zpátky do Vietnamu. V únoru 1950 navázala Praha diplomatické styky s Hanojí. V dubnu 1951 a znovu o rok později byly z Vietnamu do Československa vypraveny transporty zadržených Čechoslováků, kteří byli zajati nebo dezertovali jako členové francouzské cizinecké legie.

30. prosince 1954 se předáním pověřovacích listin do rukou prezidenta Ho Či Mina akreditoval první československý velvyslanec Vladimír Knap a v únoru 1955 byla do Hanoje vyslána delegace ministerstva zahraničního obchodu v čele s Janem Fierlingerem. Výsledkem těchto kontaktů bylo poskytnutí první československé pomoci – nejrůznějšího zboží (textil, obuvi, strojů, aut, jízdních kol, stipendií a hudebních nástrojů) v rámci daru v ceně 45 milionů korun. Z prvního úvěru ve výši 27 milionů korun však vietnamská strana vyčerpala pouze 8,5 milionu na stavbu překlízkárny a pil. V říjnu 1955 také po Severním Vietnamu putovala skupina československých prorežimních katolických duchovní, kteří měli přesvědčit místní katolíky, že jim v zemi nehrozí perzekuce a nemusejí tedy odcházet na jih. V březnu 1956 odsouhlasilo politbyro další dar spotřebního zboží za celkem 150 milionů korun, avšak expedováno byly pouze zásilky za 87 milionů, protože ve skladech údajně chybělo „vhodné zboží“. Efektivnější byla československá aktivita směřující k vybudování nemocnice v Haiphongu, v rámci které začala ve Vietnamu působit skupina československých zdravotníků. Jejich pobyt byl na žádost vietnamské strany několikrát

prodloužen. Postupně se začal rozvíjet vzájemný obchod, v rámci kterého však postupně narůstaly československé pohledávky. V březnu 1957 Vietnam navštívil premiér Viliam Široký a v červenci téhož roku přijel do Československa prezident Ho Či Min.

Na začátku 60. let Československo poskytlo Vietnamu další úvěry, vietnamská vláda je však vzhledem k nejasnostem kolem investičního plánování nebyla schopna čerpat. Do vzájemných vztahů se také poněkud nepříznivě promítl nejasný postoj vietnamského vedení v otázce sovětsko-čínské roztržky. V duchu snahy posílit vietnamské spojení se sovětským blokem se odehrála také návštěva prezidenta Novotného a dalších funkcionářů v Hanoji v lednu 1963. Jejím hlavním výsledkem bylo zřejmě zřízení mise Fronty národního osvobození Jižního Vietnamu v Praze, jejíž působení posléze Československo financovalo. Obava, že mise bude fungovat jako skrytá „čínská agentura“, vedla k tomu, že pracovníci mise byli pečlivě monitorováni a její prostory odposlouchávány. Ke kritickému pohledu Prahy na vietnamské vedení přispělo také to, že si vietnamská ambasáda vymínila, že 114 vietnamských studentů v Československu nebude muset odcházet na přednášky marxismu-leninismu.

Po eskalaci války ve Vietnamu v roce 1965 začala ovšem sovětská a československá pomoc Hanoji opět narůstat. Každý rok na jaře nebo v létě předával vietnamský premiér Pham Van Dong československému velvyslanci v Hanoji obsáhlý seznam požadované materiální pomoci a československé vedení pak v následujících měsících zkoumalo, kterým z těchto požadavků vyhoví. Za období od roku 1965 do roku 1975 dosáhla celková výše pomoci 2,3 miliardy korun, z čehož více než miliardu tvořila cena zdarma dodaných zbraní. Od roku 1968 se výše bezplatné pomoci ročně pohybovala ve výši 216 až 261 miliónů korun. Vzhledem na americké nálety na Severní Vietnam bylo sice přerušeno dodávání dalších investičních celků, splátky dosavadních vietnamských úvěrů však byly odloženy (v roce 1969 výše této částky dosáhla 487 miliónů korun). Boje si vynutily snížení počtu pracovníků ambasády v Hanoji a československých expertů. Jednou z nemnoha československých návštěv byla v září 1966 delegace vedená premiérem Jozefem Lenártem, která přislíbila další československou pomoc. Ta ostatně proudila také přímo Frontě národního osvobození Jižního Vietnamu, která v dubnu 1965 obdržela například zbraně a další materiál v ceně 3,3 miliónu korun. Její pražské zastoupení získalo v roce 1969 postavení velvyslanectví a pro Jižní Vietnam byl akreditován československý titulář se sídlem v Phnom Penhu.

Rostoucí závislost Hanoje na Moskvě vedla vedle narůstajícího napětí ve vztazích s Pekingem také k tomu, že vietnamské vedení hlasitě podpořilo sovětskou invazi do Československa. Normalizační režim pokračoval v nepřerušované poskytování bezplatné pomoci a v roce 1973 navštívil Prahu premiér Pham Van Dong. Rychle narůstal počet poskytovaných stipendií – ve školním roce 1974/1975 bylo v Československu 1200 vietnamských studentů. Jen v letech 1974–1977 se v zemi také vystřídalo 5069 vietnamských praktikantů. Ani po sjednocení Vietnamu v roce 1975 však československo-vietnamské vztahy nenabývaly charakteru vzájemně výhodné spolupráce. Celková bezplatná pomoc Československa Vietnamu dosáhla v letech 1976–1980 výše 758 miliónů korun a pěti miliónů dolarů. Navíc Vietnam ke konci roku 1979 dlužil 936 miliónů korun z předchozích úvěrů. Po čínském útoku v roce 1979 se stal Vietnam příjemcem dalšího československého vojenského materiálu – vedle zastaralé výzbroje šlo však rovněž o 24 letounů L-29. V Československu také vystudoval větší počet důstojníků vietnamské armády.

Zřejmě nejvýznamnějším prvkem vzájemných vztahů byla v roce 1980 uzavřená dohoda o dočasném zaměstnávání vietnamských pracovníků. Jenom v letech 1981–1983 na jejím základě přicestovalo do Československa 26 000 Vietnamců. Československo tak získalo výkonné pracovníky a vietnamská vláda díky jejich výdělkům splácela část svého dluhu. Ačkoli důvěrné politické vztahy mezi oběma komunistickými vládami skončily krachem československého režimu na konci roku 1989, předcházející období položilo základ existence dnešní vietnamské komunity v České republice, čítající několik desítek tisíc osob.